

چگونگی تشویق صحیح مردم به مشارکت در حوزه سلامت

مقدمه

مفهوم مشارکت، در برگیرنده سه بخش «یاری دادن»، «درگیر شدن» و «مسئولیت» است. مشارکت مردم در برنامه‌ریزی، ارایه و ارزیابی خدمات بهداشتی و درمانی برای اولین بار توسط سازمان جهانی بهداشت به عنوان یکی از اصول دستیابی به مراقبت‌های بهداشتی اولیه مطرح شد. مشارکت مردمی عبارت است از فرآیندی که در آن، مردم عاقلانه و با آگاهی، اراده و رغبت در زمینه امری خاص با قبول گوشه‌ای از مسئولیت آن به طور گروهی، سعی در ارضای نیازهای روحی و روانی فردی و گروهی خود دارند. سلامت، محور توسعه است و معضلات بهداشتی همان معضلات توسعه است که نمی‌توان آن‌ها را فقط در بخش سلامت حل کرد، بلکه مشارکت تک تک افراد جامعه و بخش‌های توسعه، نهادها و ارگان‌ها برای حل مسایل و رسیدن به سطح

نسرین شیروانی

کارشناس گروه آموزش و ارتقای سلامت
دانشگاه علوم پزشکی چهارمحال و بختیاری

علیرضا شاقلیان

رئیس گروه آموزش و ارتقای سلامت
دانشگاه علوم پزشکی چهارمحال و بختیاری

ایران براتیور

کارشناس گروه آموزش و ارتقای سلامت
دانشگاه علوم پزشکی چهارمحال و بختیاری

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:

- مشارکت را تعریف کنند.
- مفهوم مشارکت را بیان کنند.
- منافع حاصل از مشارکت اجتماعی را ذکر کنند.
- مراحل توسعه اجتماعی را نام ببرند.
- روش‌های جلب مشارکت جامعه را توضیح دهند.

در دسترس و دسترسی برابر فراهم شده و تخصیص منابع برای نیازمندان تسهیل می‌شود. درگیری و مشارکت فعال مردم محلی موجب کاهش حس حاشیه زدگی می‌شود و احساس اختیار و تسلط سازمان‌های رسمی از بین می‌رود. در طی مشارکت، افراد توانمند شده و منشا تغییر اجتماع پیرامون خود می‌شوند و در جریان این تغییر، یک اجتماع توانمند شده و توسعه رخ می‌دهد.

چهار گام عمده در توسعه اجتماعی

از واژه‌های مهمی که در مشارکت جامعه به کار می‌رود واژه توسعه اجتماعی است. یعنی فرآیندی که در آن سطح بالایی از مشارکت فعال جامعه در کلیه جوانب فعالیت‌های یک مداخله وجود دارد.

۱. آگاه‌سازی و ایجاد اعتماد: آگاه‌سازی، اعضای جامعه را برای شناسایی مشکلات و امکانات و پیدا کردن راه حل‌ها توانمند می‌سازد. ایجاد اعتماد به مردم کمک می‌کند تا اعتماد در میان اعضای جامعه، کارکنان دولت، کارکنان سازمان‌های غیر دولتی و سایر ذینفعان شکل بگیرد تا بتوانند به طور مشترک با مشکلات برخورد کنند.

۲. بسیج اجتماعی برای اقدامات جمعی: مردم را برای برخورد با مشکلاتی که خارج از ظرفیت و توان افراد است، توانمند می‌سازد. این فرآیند شامل فعالیت‌هایی مثل ایجاد تغییرات نگرشی و رفتاری در

مشارکت مردمی فرآیندی است که در آن، مردم عاقلانه و با آگاهی، اراده و رغبت در زمینه امری خاص با قبول گوشه‌ای از مسؤولیت آن به طور گروهی، سعی در ارضای نیازهای روحی و روانی فردی و گروهی خود دارند.

قابل قبول سلامت، لازم و ضروری است. مشارکت در نظام سلامت به عنوان یک وسیله مناسب برای تشویق و ترغیب مردم با هدف توسعه و بهبود فعالیت‌های بهداشتی و درمانی محسوب شده و یکی از مؤلفه‌های مهم در ارزیابی پروژه‌های توسعه پایدار نظام سلامت است. بنابراین برقراری ارتباط میان این دو حیطه (نظام سلامت و مشارکت مردم) و تقویت آن‌ها، همچنین اجرای صحیح سیاست‌های اتخاذ شده، کشور را در موقعیت مناسبی برای نیل به توسعه پایدار قرار داده و پیرو آن در طرح‌های آمایش سرزمین، موفقیت‌هایی ایجاد خواهد شد. در سال‌های اخیر موضوع ارتقای سلامت با تأکید بر نقش مردم در دنیا ضرورت و مقبولیت بیشتری پیدا کرده و انتظار جهانی از همه کشورها آن است که زمینه سهیم بودن مردم در سلامت و مشارکت در همه مراحل ارائه خدمات بهداشتی را فراهم کنند.

منافع حاصل از مشارکت جامعه

در فرآیند مشارکت، رفتار آگاهانه، خواست و پذیرش جمعی، انتخاب و نیازهای مشترک اهمیت دارد. موفقیت این فرآیند مرهون احساس نیاز به همکاری گروهی با توجه به میزان دانش و توانمندی افراد و شناخت آن‌ها از توانایی‌ها و امکانات موجود و حداکثر استفاده از آن‌هاست. مهم‌ترین برآیند مشارکت اجتماعی کسب مزایای اجتماعی و ارتقای سلامت و رفاه است.

در فرآیند مشارکت در سلامت، فرصت توزیع دانش سلامت در جامعه ایجاد شده و منجر به کسب درونی تبحر و تسلط در امور ارتقا دهنده سلامت عمومی می‌شود. بارزترین سود حاصل از مشارکت اجتماعی ارتقای حس مسؤولیت‌پذیری و هوشیاری مردم نسبت به سلامت فردی و جمعی است.

مزیت دیگر آن کسب قدرت از طریق ایجاد مهارت‌های جدید و قدرت کنترل منابع است. در واقع افراد مشارکت کننده به خود آموزش می‌دهند تا سرنوشت خود را کنترل و فرصت برابر بین خود و ارایه‌کنندگان خدمات سلامت را فراهم کنند. همچنین درصد تأمین منابع افزایش و بار هزینه کاهش می‌یابد و امکان تجمع منابع

ساختن ظرفیت جوامع کمک کند و آن را عملی سازد.
۴. پایش و ارزشیابی: پایش و ارزشیابی به وسیله
 ذینفعان مختلف در بهبود مستمر فعالیت‌های
 توسعه اجتماعی و در انتشار و ترویج موفقیت آمیز
 عملکردها می‌تواند مؤثر واقع شود.

روش‌های جلب مشارکت جامعه

روش‌های جلب مشارکت متعدّداند و انتخاب نوع روش
 به عواملی چون شرایط جامعه، وجود محیط‌های حامی
 مشارکت، ارتقای مهارت‌ها و توانمندسازی و موقعیتی که
 این برنامه‌ها در آن پیاده‌سازی شده است بستگی دارد.
 رعایت اصولی مانند استفاده از افراد آشنا به اجتماع،
 بسیج منابع محلی، ایجاد یک چشم‌انداز از موفقیت
 برنامه، مشارکت دادن افراد در نظارت به برنامه، تعهد
 سیاسی دولت و سازمان‌های فراهم‌کننده خدمت برای
 اجرای موفق برنامه‌ها و توجیه مردم و ذینفعان در
 پیشبرد مؤثر و تداوم برنامه اهمیت دارد.

- روش‌های جلب مشارکت جامعه در برنامه‌ریزی برنامه‌های
 ارتقای سلامت: استفاده از کانال‌های ارتباطی متنوع
 و متناسب با فرهنگ مردم، درگیر کردن مستقیم
 جوامع، ایجاد محیط حامی مشارکت، ارایه مشوق‌های

جوامع، حمایت و تشویق نقش‌ها برای فعالیت‌های
 اشتراکی، شکل دادن به احترام متقابل در میان
 کلیه بخش‌های اجتماعی، ایجاد و یا تقویت نهادها،
 گروه‌ها و سازمان‌ها است.

۳. تجزیه و تحلیل مشارکتی، برنامه‌ریزی و اقدام: جوامع

باید تشویق شوند تا طرح‌های توسعه و فعالیت‌های
 مرتبط به آن را تدوین و اجرا کنند. نقش عمده و
 رهبری‌کننده باید به وسیله جوامع ایفا شود چون
 آن‌ها از شرایط ویژه و مشکلات منطقه آگاهی کامل
 دارند و مجریان نهایی پروژه‌ها هستند. احترام قایل
 شدن و ارج نهادن به افکار و دانش مردم محلی و
 تسهیل فرآیند یادگیری مشترک، می‌تواند به

**لازم است زمینه‌های مشارکت فراهم شده
 وموانع مشارکت برطرف شوند تا از این طریق
 بتوان به بهبود خدمات و در نتیجه افزایش
 کیفیت و رضایت جامعه دست یافت.**

بهبود از اصول مشارکت‌های مردمی در نظام سلامت ضرورت دارد و لازم است زیرساخت‌های لازم برای رسیدن به وضعیت مطلوب ایجاد شود. بهره‌گیری از مفاهیم مشارکت مردمی نیازمند بررسی دقیق شرایط موجود در هر کشور است و مسایل مهمی در این خصوص باید مورد توجه قرار گیرد، از جمله در زمینه آموزش، نهادینه‌سازی و ارزشیابی مشارکت‌های مردمی که لزوم دقت سیاستگذاران در سیاست‌های طراحی شده را می‌طلبد و در نهایت، باید موجب ارتقای سطح سلامت ذی‌نفعان کلیدی نظام سلامت، یعنی مردم شود.

پیشنهادات

شواهد نشان می‌دهد مشارکت جامعه سهم قابل توجهی در بهبود سلامت، به ویژه در فقیرترین افراد جامعه داشته است. بنابراین با توجه به اهمیت و نقشی که مشارکت افراد و جامعه در ارائه خدمات سلامت دارند لازم است زمینه‌های مشارکت فراهم شده و موانع مشارکت برطرف شوند تا از این طریق بتوان به بهبود خدمات و در نتیجه افزایش کیفیت و رضایت جامعه دست یافت.

اقتصادی، استفاده از روش‌های جدید و خلاقانه، ارتقای مهارت‌ها و توانمندسازی، انتخاب نمایندگان جامعه به صورت مستقیم، اعتماد متقابل، احترام و آزادی برای به اشتراک گذاشتن و برقراری ارتباط در جلب مشارکت جامعه در برنامه‌ریزی‌های مرتبط با ارتقای سلامت مؤثر هستند.

- روش‌های جلب مشارکت جامعه در اجرای برنامه‌های ارتقای سلامت: ایجاد تعامل بین جوامع، انتخاب تسهیل‌کننده‌ها و مشاوران اجتماعی از بین افراد محلی، انجام مداخله‌های آسان، سریع و زودبازده و ارائه فوری نتایج و دستاوردهای هر مرحله به جامعه و حفظ توازن قدرت بین ذینفعان از روش‌هایی هستند که می‌تواند در جلب مشارکت جامعه برای اجرای برنامه‌های ارتقای سلامت مؤثر باشند.

نتیجه‌گیری

مشارکت‌های مردمی در نظام سلامت در کشورهای مختلف با یکدیگر متفاوت بوده و با توجه به شرایط حاکم، از مدل‌های خاصی استفاده می‌شود. وجود ساختار و مکانیزم مشخص برای به کارگیری و استفاده

منابع

- باقری‌کاهکش معصومه، محمودی مجدآبادی محمود، ریاحی لیلا، حاجی نبی کامران. بررسی عوامل موثر بر وقوع مشارکت مردمی در نظام سلامت: یک مطالعه تطبیقی. فصلنامه علمی- پژوهشی بیمه سلامت ایران، ۱۳۹۹؛ ۳(۲):۱۲۷-۱۱۶
- محمدی فرحناز، ستاره فروزان آمنه. عوامل تسهیلگر و بازدارنده مشارکت اجتماعی ساکنین منطقه دو تهران در ارتقای سلامت. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ۱۳۹۲؛ ۴(۴):۳۱-۲۵
- محمدی شاه‌بلغی فرحناز، ستاره فروزان آمنه، همتی ساحل، کریملو مسعود. عوامل مرتبط با مشارکت اجتماعی در ارتقای سلامت. فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۳۹۱؛ ۱۳(۴۸):۷۰-۴۵
- کشاورز محمدی نسترن، بحرینی فرح السادات. مروری بر نقش مشارکت جامعه در برنامه‌های ارتقای سلامت. تصویر سلامت، ۱۳۹۸؛ ۱۰(۴): ۳۱۸-۳۱۰
- محمدی ناصر، رفیعی فر شهرام، آقا ملایی تیمور، اکبری مریم و همکاران. برنامه جامع درسی آموزش سلامت (آشنایی با مفاهیم کاربردی) ویژه کارشناسان آموزش سلامت. چاپ سوم. تهران: مهر راوش؛ ۱۳۸۴
- Rifkin SB. [Lessons from community participation in health programmes: a review of the post Alma-Ata experience]. International Health. 2009 Sep; 1(1):31-36.

به این موضوع امتیاز دهید (۱۰۰). کدموضوع ۱۱۰۲۱۱ پیامک ۳۰۰۰۷۲۷۳۱۰۰۱. نحوه امتیازدهی: امتیاز - شماره مقاله. مثال: اگر امتیاز شما ۸۰ باشد (۸۰ - ۱۱۰۲۱۱)